

УДК 343.54:343.988

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1241387>

Т.І. ШЕВЧУК,

завідувач кафедри юридичних дисциплін
Міжрегіональної академії управління персоналом,
кандидат юридичних наук,
м. Тернопіль, Україна; e-mail: shevchukti@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7713-0549>

ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ СЕКСУАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

T.I. SHEVCHUK,

Head, Chair of Legal disciplines,
Interregional Academy Personnel Management, Ph.D. in Law,
Ternopil, Ukraine; e-mail: shevchukti@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7713-0549>

VICTIMOLOGICAL PREVENTION AS A SYSTEM COMPONENT OF EFFECTIVE COUNTERACTION TO SEXUAL CRIMINALITY

Постановка проблеми

Запорукою успішного розвитку та існування будь-якої держави є максимальне зниження рівня злочинності. На сучасному етапі становлення України нагальним є розроблення відповідних концепцій розвитку найрізноманітніших сфер діяльності суспільства, а також системне впровадження цих концепцій в життя. Істотним бар'єром, що заважає реалізації цих ідей – є злочинність, тому розроблення системи протидії злочинності всіх рівнів є вагомим кроком у правовій розбудові України.

В умовах безпрецедентного збільшення випадків сексуального насильства в державі, що призвело до підвищення рівня віктимізації суспільства, діяльність держави в сфері протидії сексуальній злочинності вважається однією з провідних функцій системи, що покликана мінімізувати вказане суспільно небезпечне явище. У зв'язку з цим набуває істотного значення питання віктимологічної профілактики, як складової частини системи ефективної протидії сексуальній злочинності. Важливим в цьому напрямку є поглиблення характеристики поняття сексуальних злочинів та його уніфікації.

Проблемам протидії злочинності приділяється значна увага у вітчизняній та закордонній науковій літературі. Так, О.М. Бандурка та О.М. Литвинов відзначають, що протидія злочинності – це продукт унікального симбіозу державного меха-

нізму (суспільного устрою) і злочинності (множинності проявів деструкції) [1, с.84].

Структуруванню системи протидії злочинності присвячена фундаментальна праця українського кримінолога А.П. Закалюка, котрий відзначає, що сукупність суб'єктів запобігання злочинності та злочинним проявам, їх повноважень, правових і організаційних заходів, форм та засобів здійснення останніх нерідко називають системою запобігання злочинності. В Україні, з огляду на неповноту законодавчого регулювання, низьке становище організації та здійснення запобіжної діяльності, відсутність у ній багатьох забезпечуючих та виконавчих заходів та засобів, фактично немає підстав називати її системою [2, с.346]. Тому безумовно, привернення уваги науковців та практиків до даної проблеми дасть змогу якісно сформулювати систему протидії злочинності.

Питанням запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством присвячені роботи О.М. Джужі [3, с.37]. Соціальні та психологічні чинники віктимізації розкривають у своїх дослідженнях В.В. Голіна, Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова [4, с. 240]. Станом на сьогодні нараховано численну кількість закордонних досліджень у цьому науковому напрямку. Серед них, наприклад, науковці А.В. Берджесс (A.W. Burgess), який висвітлював віктимну поведінку під час вчинення сексуальних злочинів [5, с.375], Даніяберк Мусаєв

(Danijarbek Mussayev), дослідження якого стосувались особливостей об'єктів віктимологічної профілактики – постраждалих і потенційних жертв, що зазнали кримінального злочину проти їхнього життя і здоров'я [6], Бонні С. Фишер (Bonnie S. Fisher), Бредфорд В. Рейнс (Bradford W. Reynolds) та Джон Дж. Слоун (John J. Sloan), які, пов'язуючи теорію з практикою і виділяючи програми дослідження, розглядали такі питання, як запобігання та пом'якшення шкоди, а також загальні проблеми віктимізації [7].

Попри визначні праці вказаних науковців, не втрачає своєї актуальності висвітлення віктимологічної профілактики саме як складової системи протидії сексуальній злочинності у сучасних умовах. Тому метою статті є вдосконалити поняття статевих злочинів, проаналізувати останні зміни до Кримінального кодексу України у даній сфері та виокремити основні напрями віктимологічної профілактики, як складової системи протидії цього суспільно небезпечного явища. Новизна роботи полягає в вдосконаленні поняття сексуальних злочинів, поданні його дефініції, виокремленні напрямів віктимологічної профілактики сексуальної злочинності та формулюванні змін до Кримінального кодексу з метою належного правового регулювання злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи.

Удосконалення термінології щодо сексуальних злочинів

Слід зазначити, що означене поняття вже частково зазнавало розгляду українськими кримінологами. Так, С.В. Якимова визначає: "Сексуальні злочини" – це агресивна, кримінально-каральна модель сексуальної поведінки по відношенню до сексуального партнера з мотивів задоволення винним статевої пристрасті шляхом фізичного насильства, погрози його застосування, використання безпорадного стану особи, матеріальної чи службової залежності потерпілого або у зв'язку з хворобливим порушенням спрямованості статевого потягу щодо дітей, які не досягли статевої зрілості.

Доцільність виокремлення "сексуальних злочинів" в окрему підгрупу насильницьких злочинів визначається специфікою їх детермінації на особистісному рівні та має важливе практичне значення удосконалення заходів з запобігання їх учиненню [8, с.160–161].

Аналіз кримінологічної літератури дозволяє констатувати, що поняття сексуальних злочинів рідко застосовується до злочинів, які посягають на статеву свободу та статеву недоторканність.

Хоча саме слово "секс" в українській мові є запозиченням з англійської, де воно має значення "стать" [9]. Широке застосування поняття сексуального насильства, поряд з уникненням формулювання "сексуальні злочини" в Україні, видається дещо невиправданим, хоча б на фоні того, що важко виокремити види сексуального насильства, які би не були суспільно небезпечними, тому вважаємо за доцільне застосування терміну "сексуальні злочини". Так само, як корупційні, військові злочини та ін., де об'єктом злочину є захист суспільних відносин, певного виду прав та свобод людини, формулювання "сексуальні злочини" буде лише ознакою об'єкта посягання кримінально караних діянь.

Вважаємо за доцільне використання поняття "сексуальні злочини" з метою характеристики таких суспільно небезпечних діянь. Авторське розуміння цього поняття полягає в наступному: **сексуальні злочини – це злочини, основною суспільною небезпекою яких є порушення статевої свободи та статевої недоторканності особи.**

До сексуальних злочинів відносимо лише діяння, передбачені розділом IV Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК). Інші діяння, які поряд з посяганням на основний об'єкт злочину, посягають на суспільні відносини в сфері забезпечення статевої свободи та статевої недоторканності особи та носять ознаки сексуальних, повинні передбачатись у відповідній частині статті КК або кваліфікуватись за сукупністю злочинів з діяннями, передбаченими розділом IV Особливої частини КК, за наявності на те підстав, та враховуватись при призначенні покарання.

Сексуальна злочинність все ще має високий рівень віктимологічної латентності і, не в останню чергу, через недосконалість законодавства, яке не в повній мірі охопило всі суспільно небезпечні сексуальні правопорушення. Саме тому, останні зміни до КК визначають, які нові діяння є злочинами. Так, на початку 2019 року, серед іншого, планується ввести такі самостійні складі злочинів: ст.126-1 "Домашнє насильство", ст.153 "Сексуальне насильство" [10]. Задекларувавши бажання вдосконалення законодавства та забезпечення гендерної рівності, законодавець впровадив зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами [10].

Однак, окремі формулювання видаються нам такими, що не в повній мірі відповідають завданням Кримінального кодексу та вносять складності в кримінально-правову кваліфікацію суспільно небезпечних діянь. Так, згідно нового поняття злочину, передбаченого ст.152 КК, зґвалтуванням визнається: вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи. Тобто, згідно такого тлумачення, статевий контакт, у природній спосіб, між дорослою жінкою та неповнолітнім хлопцем, проти його волі, складно буде кваліфікувати як зґвалтування, оскільки не буде ні вагінального, ні анального, ні орального проникнення в тіло хлопця. Швидше за все, такі дії кваліфікуватимуть за ч.1 (примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою) ст.154 "Примушування до вступу в статевий зв'язок", відповідальність за що передбачена у вигляді штрафу (до 50 н.м.д.г.) або арешт (до 6 місяців). Справедливості заради відмітимо, що у відповідності до пропонуванних змін, статевий контакт у природній спосіб між подружжям, чоловіком та жінкою без добровільної згоди останньої, може кваліфікуватись згідно ч.2 ст.152 КК, що передбачатиме від 5 до 10 років позбавлення волі. Навряд чи, в такому випадку, дотримається принцип справедливості при призначенні покарання, а тим паче гендерної рівності.

Для уникнення неправильної кримінально-правової кваліфікації, у відповідності до принципів кримінального законодавства та завдань Кримінального кодексу, **пропонуємо викласти ч.1 ст.152 КК "Зґвалтування" у такому формулюванні: вчинення сексуального проникнення (статевими органами або в статеві органи) будь-якого виду стосовно іншої особи (як жінки, так і чоловіка) шляхом насильства, примусу, погрози чи обману.**

Тому, маємо переконливу надію, що законодавець прислухається до запропонованих нами змін та думок інших науковців [11], які нададуть свою характеристику таким новелам у кримінальному законодавстві та внесуть поправки до моменту вступу їх в законну силу на початку 2019 року.

Причини злочинності дуже різноманітні й складні; головні причини обумовлені в нашій країні соціальним, економічним і правовим розшаруванням і нерівністю, соціальною і право-

вою несправедливістю, зубожінням переважної частини населення, безправ'ям, а також культивуванням насилля і користі в засобах масової інформації [1, с.84].

Наприклад, А.П. Закалюк відзначає, що діяльність щодо запобігання та протидії злочинності є різновидом соціальної діяльності суспільне корисного спрямування. Віднесення зазначеної діяльності до суспільно корисної, яка відповідає інтересам суспільства, потрібне через те, що не будь-яка соціальна діяльність є суспільно прийнятною і доцільною. Зокрема, злочинна діяльність, яка є проявом кримінальної активності частини членів суспільства, не відповідає інтересам демократичного громадянського суспільства, що ґрунтується на принципах верховенства права, соціальної справедливості, забезпечення прав і свобод людини і громадянина [2, с.364].

На думку сучасних українських кримінологів, запобігання злочинності у буквальному розумінні означає діяльність, що перешкоджає вчиненню злочинів. Це коротке визначення відображає основну мету запобіжної діяльності – перешкодити вчиненню злочинів, скоротити їхню кількість і тим самим зменшити розміри злочинності. Інколи вказується на некоректність застосування терміна "запобігання" щодо злочинності, яка вже існує, та, очевидно, ще довго буде мати місце, а запобігти можна, мовляв, лише тому, чого ще немає [12, с.138; 13, с.3, 8].

Як нам видається, наукові дискусії щодо застосування понять запобігання та протидії злочинності ще довго будуть мати місце серед кримінологічної думки в Україні. Ми вважаємо, що ефективна комплексна протидія злочинності повинна складатись з окремо взятих випадків запобігання конкретним злочинам, адже запобігти можна лише тому, що ще не трапилось. Спрямування роботи у такому напрямку дозволить діяти на випередження, що в загальному позитивно вплине на зниження рівня злочинності загалом. **Тому пропонуємо застосовувати поняття запобігання щодо конкретних злочинів, а протидію – до злочинності як явищу.**

На підставі аналізу наукової літератури, практики роботи правоохоронних органів є всі підстави розподілити систему протидії злочинності за такими рівнями: 1) загальносоціальний, 2) спеціально-кримінологічний, 3) індивідуальний.

На нашу думку, на кожному з цих рівнів, доцільно проводити відповідну віктимологічну профілактику сексуальної злочинності. Так, Д.В. Ривман вказує, що ще в радянські часи

виокремлювали три основні напрями віктимологічної профілактики, а саме: 1) загальна віктимологічна профілактика, спрямована на виявлення та корекцію поведінки віктимогенних соціальних груп; 2) індивідуальна віктимологічна профілактика, спрямована на виявлення потенційних потерпілих, їх навчання та захист і на захист і корекцію поведінки реальних потерпілих від злочинів; 3) профілактика конкретних злочинів з використанням віктимологічної інформації, а також тактичних можливостей припинення злочинів певного типу в залежності від властивих їм віктимологічних особливостей [14, с.106].

Віктимологія як галузь знань про злочинність намагається установити закономірності формування особистості жертви злочину, які описуються в цій науці певними поняттями, зокрема такими, як віктимність, віктимогенні фактори, віктимогенні ситуації, віктимологічне запобігання, віктимізація та ін. Віктимність визначається як можливість і навіть схильність особи стати жертвою злочину в ситуації, коли такі наслідки могли б і не настати, якби жертва виявила достатню обережність, обачність, серйозність в оцінці обставини, що виникла, сміливість, здоровий глузд і водночас не була б легковажною, ризикованою, розпусною, провокаційною, агресивною, конфліктною, небезпечною для самої себе, що стає поштовхом для злочинних зазіхань [15, с.61–67].

Це підтверджують дослідження С.В. Якимової, яка відзначає, протягом останніх років значно збільшилася кількість зґвалтувань, в яких злочинець і жертва були знайомі по роботі або спільному дозвіллі чи познайомилися на вулиці, у ресторані тощо. У вчиненні такого зґвалтування значну роль відіграє поведінка жінки, що має виражений віктимний характер. Аналізуючи такі випадки, може складатися враження, що потерпіла сама сприяла вчиненню злочину. Вона може добровільно прийти в будинок до малознайомого чоловіка, фліртувати, залишатися на ніч, не заперечуючи або навіть заохочуючи пестощі та поцілунки. У деяких випадках злочинець і жертва раніше вступали в статевий зв'язок [8, с.164].

Заходи превенції сексуального насильства відносно дітей

Як відомо, сексуальне насильство в переважній своїй більшості вчиняється відносно знайомих людей, що підтверджує наукова література і кримінальна статистика, а скоєнню злочинів передує певна систематична девіантна поведінка,

то вчасне виокремлення загрози, дасть змогу ефективно здійснити запобігання злочину.

Якщо провести дослідження вчинення таких злочинів відносно дітей, то видно, що частіше має місце обман, підкуп, використання безпорадного (неусвідомленого) становища дитини, аніж використання фізичного насильства чи грубої сили. Саме на цьому фоні особливої уваги набуває належна правова освіта населення загалом та дітей зокрема, як ефективна складова віктимологічної профілактики сексуальної злочинності.

Беззаперечно, позитивним є впровадження у загальноосвітніх навчальних закладах методичних посібників із проблем поширення насильства над дітьми, де найважливіша інформація стосується того, які ситуації та сигнали у поведінці дитини повинні викликати тривогу дорослої людини. Для просвітницької роботи з дітьми 4–6 років пропонують сценарії інтерактивних бесід, покликаних навчити дитину п'ятьох правил безпечної поведінки: (1) Тут мене не торкайся! (2) Твоє тіло належить тільки Тобі! (3) Добре зробиш, коли розкажеш про секрети, які Тебе турбують! (4) "НІ" означає "НІ"! (5) "Ні – біжи – розкажи!" [16].

Такі видання дійсно будуть корисними для вихователів, учителів початкових класів, практичних психологів, соціальних педагогів, батьків, а також усіх, хто працює у галузі попередження насильства над дітьми. Адже, на наше переконання, ці суб'єкти мають визначальне значення на запобігання поширення сексуальної злочинності загалом та щодо дітей зокрема.

Як вірно зазначає А.О. Джу́жа, в Україні сексуальне насильство над дітьми, дитяча проституція та порнографія тісно пов'язані з соціально-економічними і культурними особливостями регіонів. Так, наявність курортів і портів на південній території нашої держави, для якої властиві високі показники раннього статевого життя, є сприятливим підґрунтям для поширення означеної проблеми. На Сході через високий рівень безробіття та низку соціально-економічних труднощів експерти також констатують підвищений рівень розпусти. В свою чергу, для північних територій України характерні: низькі соціально-економічні показники, наближеність до столиці збільшує ризик утягування дітей у секс-індустрію. Лише в західних областях завдяки низькій густоті населення і високому рівню релігійності вдається стримувати поширення цього явища [17, с.180–181].

Зазначимо, що у сучасних умовах, коли частина території на півдні та на сході України є тимчасово окупована, особливої актуальності набувають дослідження, присвячені аналізу криміногенної обстановки, що там склалася.

Ми також переконані, що рівень релігійності населення обернено пропорційно впливає на рівень злочинності. Хоча церква перебуває поза межею державного регулювання, не варто виключати її з суб'єктів протидії сексуальній злочинності. Навпаки, доцільно використовувати її з метою покращення криміногенної обстановки в державі. Найбільш поширена в Україні та усьому західному світі релігія – християнство, декларує повагу до прав і свобод інших та неприпустимість розпусти, а тим паче сексуального насильства. При формуванні в свідомості людини, з раннього віку, авторитету та поваги до релігійних канонів, закону, сім'ї, вона набагато вірогідніше не вдаватиметься до протиправних дій у майбутньому.

Проведені нами наукові дослідження насильницької злочинності свідчать, що 19,7 % опитаних працівників органів внутрішніх справ, які обслуговують сільську місцевість, вважають, що засоби релігійного виховання є ефективними у запобіганні злочинам [18, с.153].

Міжнародний досвід віктимологічних досліджень для України

Проблема жертв злочинів гостро стоїть, не тільки в межах держави, але й на міждержавному рівні. Саме тому було створено The World Society of Victimology (Всесвітнє суспільство віктимології), яка є неприбутковою, неурядовою організацією з спеціально консультативним статусом при Економічній і Соціальній Раді Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи. Мета даної організації полягає в просуванні віктимологічних досліджень і практики в усьому світі, заохочення міждисциплінарних і порівняльних робіт і досліджень у цій області, а також розвиток співробітництва між міжнародними, національними, регіональними та місцевими установами та іншими групами, які пов'язані з проблемами різного роду жертв. Також Всесвітнє суспільство віктимології включає в себе: надання допомоги постраждалим практиками, соціологами, соціальними працівниками, лікарями, юристами, державними службовцями, волонтерами, університетськими вченими всіх рівнів, і студентами [19]. Слід зазначити великий вплив віктимної поведінки на вчинення сексуальних злочинів, на що звертають особливу увагу Р. Вортлі (R.

Wortley), С. Смолбоун (S. Smallbone), В. Маршалл (W. Marshall) [20, с.61–62] та Джерін Р.А. (Jerin Robert A.), Моріарті Л.Дж. (Moriarty Laura J.) [21, с.41] та ін.

Серед чинників віктимізації населення В.В. Голіна виділяв: соціально-економічна криза і пов'язані з нею руйнування людської моралі та викривлення системи духовних цінностей; спад виробництва, масове безробіття, невиплата зарплатні; відверта пропаганда порнографії, кулачного права, жорстокості, всездозволеності; аморальна та неправомірна поведінка потерпілих; зайва довіра до незнайомих «друзів»; дисфункція сім'ї, що веде до безпритульності, бездоглядності, насильства в сім'ї; маргінальність, поширення соціальної патології серед населення, алкоголізація, наркоманізація; панування правового нігілізму в державі, корупція; наявність злочинності як соціального явища припускає процес віктимізації певної частини населення; відставання соціального контролю над злочинністю від тенденцій віктимізації тощо [4, с.240–256, 22, с.185–193].

Особливої ваги потрібно надавати освітньому рівню молодого покоління загалом та обізнаності стосовно проблем поширення сексуальної злочинності зокрема, як складової ефективної віктимологічної профілактики. Адже нерідко, "вчорашні" діти стають батьками! Людина не здатна передати знання, яких у неї просто не має. Тому для ефективного впровадження засобів сімейного виховання, неодмінно повинна бути забезпечена правова парадигма розвитку молоді. Батьки безпосередньо та найбільше контактують з дитиною, і можуть як направити у правильне русло, так і звести нанівець старання всієї освітньої системи. Всездозволеність, безконтрольність та проста відсутність часу на виховання дитини, за яких несформована особистість вільно блукає в просторах глобальної мережі інформації, не вчасне вирішення інших соціальних чи психологічних проблем може призвести до настання кримінологічних проблем.

На думку О.М. Джузі доцільним є створення спеціалізованих центрів, де діти – жертви злочинів та їхні батьки могли б безкоштовно отримати своєчасну кваліфіковану психологічну та правову допомогу [3, с.112], то не вважаємо за доцільне окремо створювати такі центри з практичних та економічних міркувань. У сучасних умовах видається можливим, делегувати ці функції підрозділам ювенальної превенції управлінь превентивної діяльності Національної поліції, на які покладено тотожні завдання.

Висновки

Ми переконані, ефективна протидія сексуальній злочинності можлива лише при системному впровадженні заходів по її мінімізації через відповідні причинно-наслідкові зв'язки. Віктимологічна профілактика – це вагомий елемент, що дозволяє вдосконалити систему протидії сексуальній злочинності, самостійний вид профілактики злочинності, який включає специфічну діяльність соціальних інститутів та правоохоронних органів, спрямовану на дослідження, виявлення, усунення обставин, що формують віктимну поведінку.

Окремими напрямками віктимологічної профілактики є:

1) розвиток освіти – надає можливість суспільству звернутися до цієї проблеми та побачити її. Належне правове виховання, особливо з юного віку, дасть змогу у довгостроковій перс-

пективі знизити рівень злочинності загалом та сексуальних злочинів зокрема;

2) засоби сімейного та релігійного виховання є ефективними складовими віктимологічної профілактики сексуальної злочинності. Становлення у свідомості особи поваги до сімейних цінностей, неприпустимості поширення насильства чи порушення закону, дотримання прийнятних норм поведінки у суспільстві дають змогу сформувати законослухняних громадян;

3) вдосконалення законодавства, виходячи з сучасних вимог суспільства.

Вважаємо, що без комплексного застосування наукових розробок дотичних спеціальностей та максимальної інтерпретація їх у практичну площину із залученням спеціалістів з інших галузей знань не вдасться здійснювати ефективну систему протидію злочинності та виконати основне завдання кримінології – запобігання злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Парадокси протидії злочинності. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 3. С. 83–90.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2007.; Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
3. Джужа О. М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством : монографія. Київ : Атіка, 2009. 240 с.
4. Голіна В. В. Соціальні та психологічні чинники віктимізації // Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / кол. авт.; за заг. ред. Ю.В. Бауліна і В.І.Борисова. Х. : Кроссруд, 2008. 364 с.
5. Burgess A. W. *Victimology of sexual assault* (from research into violent behavior - overview and sexual assaults). House Cmte on Science and Technology. United States of America. 1978. PP. 367–375. URL: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=55736>.
6. Mussayev, Daniyarbek. Victimological Prevention of Crime against Life and Health. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, [S.l.], v. 8, n. 5, p. 1585-1591, feb. 2018. doi: [https://doi.org/10.14505/jarle.v8.5\(27\).24](https://doi.org/10.14505/jarle.v8.5(27).24).
7. Bonnie S. Fisher, Bradford W. Reyns, and John J. Sloan, III. *Introduction to Victimology. Contemporary Theory, Research, and Practice*. Oxford University Press, 2015.
8. Якимова С. В. Поняття та кримінологічна характеристика "сексуальних злочинів". *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Юридичні науки"*. 2014. № 806. С. 159–166.
9. Секс. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Секс>.
10. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 № 2227–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 34.
11. Маркін В. І. Секс за кримінальним кодексом: нова редакція. *Юридична газета*. 20.02.2018. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/seks-za-kriminalnim-kodeksom-nova-redakciya.html>
12. Курс Кримінології. Загальна частина : підручник: У 2 кн. / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін. ; за заг. ред. Джужа О. М. К. : Юрінком-Інтер, 2001. 352 с.
13. Давиденко Л. М., Бандурка А. М. Противодействие преступности: теория, практика, проблемы. Харьков : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел., 2005. 302 с.
14. Ривман Д. В. Виктимологические факторы и профилактика преступлений. Л. : Изд-во Высшего политического училища МВД СССР, 1975. 159 с.
15. Кримінологічна віктимологія: навч. посіб. / Є. М. Моїсеєв, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Джужа. К. : Атіка, 2006. 352 с.
16. Навчіть дитину захищатися : метод. посібник / автори-упоряд. Цюман Т. П., Нагула О. Л. ; за заг. ред. Цюман Т. П. К. : УФ Благополуччя дітей, 2015. 60 с.

17. Джужа А. О. Віктимологічне запобігання сексуальному насильству щодо дитини. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 4 (101). С. 179–188
18. Шевчук Т. І. Кримінологічна характеристика та запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи у сільській місцевості: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2013. 270 с.
19. The World Society of Victimology. *Advancing research, services and awareness for victims*. URL: <http://www.worldsocietyofvictimology.org>.
20. Wortley, R., Smallbone, S., Marshall, W. (2008). *Preventing Child Sexual Abuse*. London: Willan. 272 p.
21. Jerin Robert, A., Moriarty Laura J. (1998). *Victims of Crime*. Nelson-Hall Publishers, Chicago, 223 p.
22. Голіна В. В. Соціальні та психологічні чинники кримінологічної віктимізації в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 3 (50). С. 185–193.

REFERENCES

1. Bandurka, O. M., & Lytvynov, O. M. (2013). Paradoxy protydyi zlochynnosti [Paradoxes of Counteracting Crime]. *Visnyk Kryminolohichnoyi asotsiatsiyi Ukrayiny*, (3). 83–90 (in Ukr.).
2. Zakalyuk, A. P. (2007). *Kurs suchasnoyi ukrayins'koyi kryminolohiyi: teoriya i praktyka* [The course of modern Ukrainian criminology: theory and practice]. U 3 kn. Kyiv: Vydavnychyy Dim "In Yure". Kn. 1: Teoretychni zasady ta istoriya ukrayins'koyi kryminolohichnoyi nauky (in Ukr.).
3. Dzhuzha, O. M. (2009). *Zapobihannya zlochyntam, pov'yazanyim iz seksual'nym nasyil'stvom : monohrafiya* [Prevention of Crimes Related to Sexual Violence: Monograph]. Kyiv: Atika (in Ukr.).
4. Holina, V. V., Baulin, YU. V., & Borysov, V. I. (Red.). (2008). *Sotsial'ni ta psykholohichni chynnyky viktymizatsiyi* [Social and psychological factors of victimization]. Poterpilyy vid zlochyntu (mizhdystsyplinarne pravove doslidzhennya). Kharkiv: Krossroud (in Ukr.).
5. Burgess, A. W. (1978). *Victimology of sexual assault* (from research into violent behavior - overview and sexual assaults). House Cmte on Science and Technology. United States of America. PP. 367–375. Retrieved from: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=55736> (in Eng.).
6. Mussayev, D. (2018). Victimological Prevention of Crime against Life and Health. *Journal Of Advanced Research In Law And Economics*, 8(5), 1585-1591. doi:10.14505//jarle.v8.5(27).24 (in Eng.).
7. Bonnie, S. Fisher, Bradford, W. Reynolds, & John, J. Sloan, III. (2015). Introduction to Victimology. Contemporary Theory, Research, and Practice. Oxford University Press (in Eng.).
8. Yakymova, S. V. (2014). Ponyattya ta kryminolohichna kharakterystyka "seksual'nykh zlochyntiv" [Concept and criminological characteristic of "sexual crimes"]. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'viv'ska politekhnika". Seriya "Yurydychni nauky"*, (806). 159–166 (in Ukr.).
9. Seks [Sex]. Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Секс> (in Ukr.).
10. *Pro vnesennya zmin do Kryminal'noho ta Kryminal'noho protsesual'noho kodeksiv Ukrayiny z metoyu realizatsiyi polozhen' Konventsiyi Rady Yevropy pro zapobihannya nasyil'stvu stosovno zhinok i domashn'omu nasyil'stvu ta borot'bu z tsymy yavlyshchamy* [On Amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine in order to implement the provisions of the Council of Europe Convention on the Prevention and Combating of Violence against Women and Domestic Violence]. *Zakon Ukrayiny* (06.12.2017 No 2227–8). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 2018 (5). 34 (in Ukr.).
11. Markin, V. I. *Seks za kryminal'nym kodeksom: nova redaktsiya* [Sex in the Criminal Code: a new version]. *Yurydychna hazeta*. 20.02.2018. Retrieved from: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/seks-za-kriminalnim-kodeksom-nova-redakciya.html> (in Ukr.).
12. Dzhuzha, O. M., Mykhaylenko, P. P., & Kulyk, O. H. et al., Dzhuzha, O. M. (Red.). (2001). *Kurs Kryminolohiyi. Zahal'na chastyna: pidruchnyk* [Course of Criminology. General part: tutorial]. U 2 kn. Kyiv: Yurinkom-Inter (in Ukr.).
13. Davidenko, L. M., & Bandurka, A. M. (2005). *Protivodeystviye prestupnosti: teoriya, praktyka, problemi* [Counteraction of crime: theory, practice, problems]. Kharkiv: Izd-vo Nats. un-ta vnutr. del (in Russ.).
14. Rivman, D. V. (1975). *Viktimologicheskiye faktory i profilaktika pre stupleniy* [Victimological factors and prevention of crime]. Leningrad: Izd-vo Vysshogo politicheskogo uchilishcha MVD SSSR (in Russ.).
15. Moyseyev, YE. M., Dzhuzha, O. M., & Vasylevych, V. V. et al., Dzhuzha, O. M. (Red.). (2006). *Kryminolohichna viktymolohiya: navch. posibnyk* [Criminological Victimology: Teaching. manual]. Kyiv: Atika (in Ukr.)
16. Tsyuman, T. P., & Nahula, O. L., Tsyuman, T. P. (Red.). (2015). *Navchit' dytynu zakhyshchatysya: metodychnyy posibnyk* [Teach your child to be protected: a methodical manual]. Kyiv: UF Blahopoluchchya ditey (in Ukr.).
17. Dzhuzha, A. O. (2016). Viktymolohichne zapobihannya seksual'nomu nasyil'stvu shchodo dytyny [Victimological Prevention of Sexual Violence Against the Child]. *Naukovyy visnyk Natsional'noyi akademiyi vnutrishnikh sprav*, 4(101). 179–188 (in Ukr.).

18. Shevchuk, T. I. (2013). *Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannya nasylnyts'kym zlochynam proty zhyttya ta zdorov'ya osoby u sil's'kiy mistsevoli* [Criminological characteristics and prevention of violent crimes against the life and health of a person in a rural area]. Kandydats'ka dysertatsiya thesis (12.00.08). Lviv (in Ukr.).
19. The World Society of Victimology. *Advancing research, services and awareness for victims*. Retrieved from: <http://www.worldsocietyofvictimology.org> (in Eng.).
20. Wortley, R., Smallbone, S., & Marshall, W. (2008). *Preventing Child Sexual Abuse*. London: Willan (in Eng.).
21. Jerin Robert, A., & Moriarty Laura J. (1998). *Victims of Crime*. Nelson-Hall Publishers, Chicago (in Eng.).
22. Holina, V. V. (2007). Sotsial'ni ta psykholohichni chynnyky kryminolohichnoyi viktyimizatsiyi v Ukraini [Social and psychological factors of criminological victimization in Ukraine]. *Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrainy*, 3(50). 185–193 (in Ukr.).

Надійшла 20.02.2018

РЕКОМЕНДОВАНЕ ЦИТУВАННЯ (RECOMMENDED CITATION), АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS)

Шевчук Т. І. Віктимологічна профілактика як складова системи ефективної протидії сексуальній злочинності. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 1. С. 110–118. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2018_1_17.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1241387>

Досліджено віктимологічну профілактику як складову системи протидії злочинності. Запропоновано розуміння та розмежування понять: сексуальні злочини, протидія злочинності, запобігання злочину. Виокремлено рівні проведення віктимологічної профілактики сексуальних злочинів. Визначено ефективні заходи віктимологічної профілактики сексуальної злочинності та сфери їх застосування. Підтверджується ефективність системного комплексного застосування заходів протидії злочинності. Сформульовано зміни до Кримінального кодексу України в сфері сексуальних злочинів. Наголошується на доцільності проведення комплексу віктимологічних заходів з раннього віку, особливо у сучасних умовах, як ефективного інструменту протидії сексуальній злочинності загалом.

Ключові слова: статевая свобода; статевая недоторканність; система протидії злочинності; поведінка жертви; віктимологічна профілактика; сексуальний злочин; насильство

Шевчук Т.И. Виктимологическая профилактика как составляющая системы эффективного противодействия сексуальной преступности

Исследована виктимологическая профилактика как составляющая системы противодействия преступности. Предложено понимание и разграничение понятий: сексуальные преступления, противодействие преступности, предотвращение преступления. Выделены уровни проведения виктимологической профилактики сексуальных преступлений. Определены эффективные меры виктимологической профилактики сексуальной преступности и сферы их применения. Подтверждается эффективность системного комплексного применения мер противодействия преступности. Сформулированы изменения в Уголовный кодекс Украины в сфере сексуальных преступлений. Отмечается целесообразность проведения комплекса виктимологических мероприятий с раннего возраста, особенно в современных условиях, как эффективного инструмента противодействия сексуальной преступности в целом.

Ключевые слова: половая свобода; половая неприкосновенность; система противодействия преступности; поведение жертвы; виктимологическая профилактика; сексуальное преступление; насилие

Shevchuk T.I. Victimological Prevention as a System Component of Effective Counteraction to Sexual Criminality

Investigated victimological prevention as a component of the system of counteraction to crime. The understanding and differentiation of concepts are offered: sexual crimes, counteraction to crime, crime prevention. The feasibility of using the concept of sexual offenses to characterize such socially dangerous acts is substantiated. The author's understanding of this concept is: sexual crimes are crimes a major social danger, which is a violation of sexual freedom and sexual integrity of a person. It is proposed to apply the concept of prevention to the specific crimes, and counteraction - to criminality as a phenomenon. Levels of victimological prevention of sexual crimes are singled out. The effective measures of victimological prevention of sexual crime and their application are determined: 1) the development of education. Proper legal education, especially from the young age, will enable in the long term to reduce the level of crime in general and sexual crimes in particular; 2) measures of family education and religious upbringing are effective components of victimological prevention of sexual crime. Formation in the minds of a person of respect for family values, the inadmissibility of the spread of violence or

violation of the law, observance of acceptable standards of conduct in society makes it possible to form law-abiding citizens; 3) improvement of legislation based on modern requirements of society. Amendments to the Criminal Code of Ukraine in the area of sexual crimes are formulated. Thus, we propose to lay down part 1 of Article 152 Criminal Code of Ukraine, Rape is sexual penetration (with genital organs or in genital organs) of any kind in relation to another person (both a woman and a man) by violence, coercion, threat or deception. The effectiveness of system complex application of measures of counteraction of crime is confirmed. It is emphasized that it is expedient to carry out a complex of early age-old victimological measures, especially in modern conditions, is an effective tool for combating sexual crimes in general.

Key words: *sexual freedom; sexual integrity; crime prevention system; victim's behavior; victimological prevention; sexual offense; violence*